

UZASADNIENIE

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 748, z późn. zm.) coroczna waloryzacja jest przeprowadzana od dnia 1 marca przy zastosowaniu procentowego wskaźnika waloryzacji, którego główną podstawą obliczenia jest średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w poprzednim roku kalendarzowym. Wskaźnikiem cen towarów jest albo średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów albo średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, jeżeli jest on wyższy od wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów. Wskaźnik waloryzacji stanowi więc wyższy wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, zwiększony o co najmniej 20% realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim roku kalendarzowym.

Z powyższego wynika, że wszystkie wypłacane świadczenia są podwyższane o ten sam procent, w związku z tym im niższe świadczenie, tym niższa kwota podwyżki. Również minimalne emerytury i renty wznoszą w tym samym tempie.

W 2009 r. wskaźnik waloryzacji wynosił 106,1%, co dawało przeciętną podwyżkę na poziomie 85,20 zł. W 2010 r. wskaźnik waloryzacji wynosił 104,62 % (średnia podwyżka – 70,23 zł), a w 2011 r. – 103,1 % (średnia podwyżka – 50,14 zł). W 2012 r. incydentalnie została wprowadzona w miejsce waloryzacji procentowej waloryzacja kwotowa, świadczenia emerytalno-rentowe zostały podwyższone o kwotę 71 zł¹⁾. Chcąc chronić budżety gospodarstw domowych emerytów i rencistów z niższymi świadczeniami, w marcu 2012 r. wszyscy emeryci i renciści dostali jednakowe kwotowe podwyżki świadczeń.

W 2013 r. wskaźnik waloryzacji wynosił 104,0% (przeciętna podwyżka 70,61 zł), natomiast w 2014 r. świadczenia emerytalno-rentowe zostały podwyższone wskaźnikiem waloryzacji wynoszącym 101,6 %, a przeciętna podwyżka wyniosła 29,87 zł.

W 2015 r. świadczenia emerytalno-rentowe zostały podwyższone wskaźnikiem waloryzacji wynoszącym 100,68%, jednak nie mniej niż o kwotę wynoszącą 36 zł²⁾. W wyniku modyfikacji zasad waloryzacji w 2015 r. najniższa emerytura, renta rodzinna i renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, wypłacana w gwarantowanej przez państwo wysokości,

¹⁾ Na mocy ustawy z dnia 13 stycznia 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 118).

²⁾ Na mocy ustawy z dnia 23 października 2014 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1682).

wzrosła nie o 4,30 zł, tj. o 0,68%, lecz o 36 zł, tj. o 4,26%, z kwoty 844,45 zł do kwoty 880,45 zł.

Prognozowany wskaźnik waloryzacji na 2016 r. wynosi 100,52%. Zarówno prognoza średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem w 2015 r., jak i prognoza średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych emerytów i rencistów w 2015 r., stanowiące podstawę obliczenia wskaźnika waloryzacji w 2016 r., kształtują się na poziomie **99,8% (deflacja na poziomie 0,2%)**. Z kolei prognozowany realny wzrost przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2015 r. wynosi 3,6%, co oznacza, że prognozowane 20% realnego wzrostu wynagrodzeń za 2015 r. wynosi 0,72%. Stąd też przy zastosowaniu obecnych zasad waloryzacji wzrost emerytur i rent byłby bardzo niski, postrzegany przez świadczeniobiorców jako niewystarczający i niezauważalny. W wyniku podwyższenia prognozowanym wskaźnikiem waloryzacji najniższa emerytura, renta rodzinna i renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy wzrosnie, w marcu 2016 r. o 0,52%, tj. o 4,57 zł brutto. Natomiast świadczenie w kwocie 2000 zł wzrosnie o 10,4 zł.

Stąd też w marcu 2016 r., obok waloryzacji wszystkich świadczeń emerytalno-rentowych o prognozowany wskaźnik 100,52%, proponuje się wypłacenie jednorazowego dodatku do świadczeń, które nie przekraczają kwoty 2 000 zł (art. 2). Zaproponowana kwota graniczna, do której przysługiwałby jednorazowy dodatek, odpowiada wysokości przeciętnego świadczenia emerytalno-rentowego wypłacanego z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS) (w I kwartale 2015 r. przeciętna emerytura-renta wynosiła 1 946,92 zł a przeciętna emerytura 2068,50 zł). Wysokość jednorazowego dodatku dla świadczeń w wysokości (art. 5):

- 1) do 900,00 zł wynosić będzie 350,00 zł;
- 2) powyżej 900,00 zł do 1100,00 zł wynosić będzie 300,00 zł;
- 3) powyżej 1100,00 zł do 1500,00 zł wynosić będzie 200,00 zł;
- 4) powyżej 1500,00 zł do 2000,00 zł wynosić będzie 100,00 zł.

Podstawę obliczenia dodatku stanowić będzie kwota świadczenia łącznie z dodatkiem pielęgnacyjnym, dodatkiem dla sierot zupełnych oraz innymi dodatkami lub świadczeniami pieniężnymi przysługującymi na podstawie odrębnych przepisów, które są wypłacane przez organy emerytalno-rentowe w wysokości ustalonej przed dokonaniem potrąceń i egzekucji

oraz zmniejszenia, a także zawieszenia świadczeń (art. 2 ust. 2). W razie zbiegu prawa do świadczeń osobie uprawnionej przysługiwać będzie jeden dodatek (art. 3). Podstawą ustalenia prawa i wysokości dodatku będzie suma przysługujących świadczeń (art. 2 ust. 3).

W przypadku gdy do renty rodzinnej uprawnionych będzie więcej niż jedna osoba, przysługiwać będzie jeden dodatek (art. 4).

Proponowane rozwiązanie będzie zastosowane analogicznie również do emerytur i rent rolników, służb mundurowych oraz zasiłków i świadczeń przedemerytalnych, emerytur pomostowych, nauczycielskich świadczeń kompensacyjnych, rent dla kombatantów oraz inwalidów wojennych i wojskowych oraz rent socjalnych (art. 2 ust. 1).

Proponuje się, by dodatki zostały wypłacone z urzędu wraz ze świadczeniem w terminie wypłaty świadczeń, przypadającym w marcu (art. 6). Decyzje w sprawie jednorazowego dodatku będą wydawać i dodatek ten wypłacać właściwe organy emerytalno-rentowe (art. 7 ust. 1). W razie zbiegu prawa do świadczeń, które są wypłacane przez dwa organy, decyzje wydaje i dodatek wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych (art. 7 ust. 2). Wypłata jednorazowego dodatku w terminie zbieżnym z terminem waloryzacji świadczeń emerytalno-rentowych ograniczy koszty jego obsługi.

Kwota dodatku będzie wolna od podatku dochodowego (art. 11) i nie będzie stanowić podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie zdrowotne (art. 8). Z kwoty tej nie będą dokonywane potrącenia i egzekucje (art. 10). Dodatek oraz koszty jego obsługi będą finansowane ze środków budżetu państwa. W przypadku wyczerpania przyjętego limitu wydatków, zostanie zastosowany mechanizm korygujący. Organem właściwym do monitorowania limitu wydatków oraz wdrożenia mechanizmu korygującego jest minister właściwy do spraw finansów publicznych (art. 9).

Proponowane rozwiązanie, polegające na dodatkowej, obok waloryzacji, wypłacie jednorazowego dodatku powoduje dodatkowe skutki finansowe w stosunku do obecnego stanu prawnego (ok. 1 410 mln zł³⁾ w 2016 r.).

³⁾Dodatkowe skutki finansowe wyniosą odpowiednio:

FUS	860 mln zł,
KRUS	390 mln zł,
tzw. służby mundurowe	8 mln zł,
renty socjalne	95 mln zł
świadczenia przedemerytalne	60 mln zł

Proponuje się, aby ustawa weszła w życie z dniem 1 marca 2016 r. (art. 13).

Wejście w życie projektowanej ustawy nie naruszy wartości wyrażonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego wynika, że waloryzowanie świadczeń emerytalno-rentowych stanowi jeden z elementów konstytucyjnego prawa do zabezpieczenia społecznego, wyrażonego w art. 67 ust. 1 Konstytucji RP, co oznacza konieczność istnienia mechanizmu utrzymywania świadczeń emerytalno-rentowych na odpowiednim poziomie ich wartości realnej. Określenie zakresu i formy zabezpieczenia społecznego, Konstytucja RP powierza ustawodawcy (art. 67 ust. 1 zdanie 2 Konstytucji RP) i dlatego też ma on znaczną swobodę w kształtowaniu mechanizmu waloryzacji. Do ustawodawcy należy zatem wybór rozwiązań, które uważa za optymalne z punktu widzenia potrzeb obywateli oraz wymogów ekonomicznego rozwoju kraju. W dziedzinie kształtowania praw socjalnych, Konstytucja RP pozostawia ustawodawcy szeroki margines działania, a sposób wykorzystania tego marginesu nie może pozostawać bez związku z aktualnymi możliwościami finansowymi państwa. Swoboda ustawodawcy nie jest jednak nieograniczona. Określając zakres prawa do zabezpieczenia społecznego ustawa nie może naruszyć istoty danego prawa, która określa jego tożsamość.

W orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że: „Świadczenia emerytalne przysługują w zamian za składkę ubezpieczeniową wnoszoną do systemu, jednak suma wpłaconych składek nie decyduje ostatecznie o wysokości emerytury. Formuła obliczania świadczeń wyraża bowiem podstawowe zasady systemu ubezpieczeń, a w szczególności zasadę solidaryzmu społecznego. Oznacza to, że wypłacane świadczenia muszą pozostawać w pewnej proporcji do wysokości zarobku, jakim ubezpieczony dysponował przed przejściem na emeryturę, ale muszą też zaspokajać podstawowe potrzeby ubezpieczonego”.

Wyrokiem z dnia 19 grudnia 2012 r. (sygn. akt K 9/12) Trybunał Konstytucyjny, rozpoznając połączone wnioski Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczące waloryzacji kwotowej świadczeń emerytalno-rentowych w 2012 r. uznał kwestionowane przepisy ustawy z dnia 13 stycznia 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 118) za zgodne z Konstytucją RP, podkreślając, że mimo zmiany przepisów dotyczących waloryzacji „istota instytucji przystosowującej wartość świadczeń do spadku siły nabywczej pieniądza, w którym wypłacane są świadczenia, nie została naruszona. Nie doszło bowiem do pozbawienia uprawnienia do waloryzacji świadczeń, ale jedynie do incydentalnej zmiany

metody waloryzowania ich wysokości”. Trybunał stwierdził, że zakwestionowane przepisy ani nie wyłączyły waloryzacji, ani nie dezaktualizują zasady ubezpieczenia społecznego, wedle której wysokość świadczeń emerytalno-rentowych zależy od sumy odprowadzonych składek.

„Wobec tego, że ustawodawca ma znaczną swobodę kształtowania mechanizmu waloryzacyjnego, Trybunał zauważył, że nie jest kompetentny w zakresie oceny, czy przyjął on najbardziej trafne rozwiązania prawne dotyczące waloryzacji świadczeń zabezpieczenia społecznego. Ocena ta należy do wyborców, przed którymi parlament ponosi odpowiedzialność polityczną”.

Po przeanalizowaniu dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego nie ma wątpliwości co do tego, że ustawodawca winien określać wysokość świadczenia emerytalnego w taki sposób, by nie naruszyć istoty prawa do zabezpieczenia społecznego. Wydaje się jednak, że konstytucyjny standard ochrony odnoszonej do świadczeń emerytalnych wykracza poza sam zakaz naruszania istoty prawa. Biorąc pod uwagę rozłożenie w czasie procesu uzyskiwania prawa do emerytury oraz możliwe długotrwałe korzystanie z owego prawa, podstawowe znaczenie ma problem zachowania wartości emerytury, której wysokość jest określana w decyzji organu emerytalnego. Z punktu widzenia zasady ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa zasadne wydaje się bowiem formułowanie oczekiwania, że państwo po ustaleniu wysokości świadczenia emerytalnego zapewni jego realną wartość. Takim właśnie mechanizmem, służącym zagwarantowaniu obywatelowi realnej wartości uzyskiwanej przez niego emerytury, jest mechanizm waloryzacji. Tym samym, patrząc z perspektywy ukształtowanej w Konstytucji RP zasady ochrony praw nabytych, instytucja waloryzacji emerytur stanowi istotny element prawa do emerytury (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 20 grudnia 1999 r., sygn. K 4/99, OTK ZU nr 7/1999, poz. 165). Dodatkowo, Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 27 czerwca 2001 r. (sygn. Ts 24/01, OTK ZU nr 5/2001, poz. 154) stwierdził, że dopóki stosowany przez ustawodawcę mechanizm waloryzacji jest ukierunkowany na zagwarantowanie realnej wartości przyznanych emerytur, dopóty ustawodawca ma swobodę w zakresie sposobu jej dokonywania, w szczególności jeśli chodzi o wybór i zmiany jej metody (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 8 maja 2000 r., sygn. SK 22/99, OTK ZU nr 4/2000, poz. 107).

Projektowana regulacja przewiduje wypłatę jednorazowego dodatku w wysokości od 100 zł do 350 zł w zależności od wysokości świadczenia. Wypłata tego dodatku nie będzie miała wpływu na waloryzację świadczeń emerytalno-rentowych w 2016 r., która zostanie przeprowadzona zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie regulacjami. Tak więc wszystkie emerytury i renty w 2016 r. zachowają swoją siłę nabywczą oraz realną wartość, a jednorazowy dodatek będzie znaczącym wsparciem finansowym dla najuboższych emerytów i rencistów.

Należy podkreślić, że waloryzacja świadczeń emerytalno-rentowych stanowi ważny element konstrukcji systemu ubezpieczeń społecznych. Ekonomiczna i społeczna funkcja waloryzacji świadczeń emerytalno-rentowych polega na przeciwdziałaniu deprecjacji świadczeń i tym samym przeciwdziałaniu wpadaniu emerytów i rencistów w sferę ubóstwa. Sposób waloryzacji świadczeń emerytalno-rentowych jest jedną z najbardziej drażliwych i szeroko komentowanych kwestii. Wynika to między innymi z niemożności zaspokojenia wszystkich oczekiwań świadczeniobiorców zgłaszających w tej kwestii szereg, często wzajemnie wykluczających się, wniosków. Proponowana w marcu 2016 r. jednorazowa wypłata dodatków stanowić będzie realne wsparcie dla najuboższych grup emerytów i rencistów, z zachowaniem wartości realnej wszystkich emerytur i rent.

Przyznanie jednorazowych dodatków świadczeniobiorcom otrzymującym relatywnie niższe świadczenia oznacza dodatkową pomoc pieniężną w 2016 r. obok podwyżki wynikającej z obowiązujących zasad waloryzacji.

Jednorazowy dodatek zostałby wypłacony dla ok. 6,5 mln świadczeniobiorców, w tym dla ponad 60% emerytów i rencistów z FUS, 100% otrzymujących zasiłki i świadczenia przedemerytalne, 100% emerytów i rencistów Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz 100% osób pobierających renty socjalne.

Wysokość jednorazowego dodatku w zależności od wysokości świadczenia.

Wysokość świadczenia	Wysokość jednorazowego dodatku
675,13	350
880,45	350
1000	300
1200	200
1400	200
1800	100
2000	100

2300	0
2400	0
3000	0

Wysokości świadczeń najniższych w wysokości gwarantowanej przez państwo, obowiązujące od dnia 1 marca 2015 r.

675,13 zł – minimalna renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy

880,45 zł – minimalna emerytura i renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy

Źródłem informacji na temat poziomu życia różnych grup społecznych są badania warunków życia przeprowadzane corocznie przez GUS. Sytuacja przeciętnego emeryta jest lepsza niż przeciętnego Polaka, a wskaźniki zasięgu ubóstwa gospodarstw emerytów kształtują się na poziomie o kilka punktów procentowych niżej, niż to ma miejsce dla gospodarstw ogółem. Prawidłowość ta dotyczy zarówno mierników ubóstwa relatywnego, ustawowego oraz minimum socjalnego. Jednak występuje duże zróżnicowanie w poszczególnych grupach, w zależności od wysokości otrzymywanej emerytury i renty.

Kwoty najniższych gwarantowanych świadczeń emerytalno-rentowych od dnia 1 marca 2015 r.:

emerytura, renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i renta rodzinna	880,45 zł
renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy	675,13 zł
renta z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w związku z wypadkiem lub chorobą zawodową i renta rodzinna wypadkowa	1056,54 zł
renta z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z wypadkiem lub chorobą zawodową	810,16 zł

W ocenie projektodawcy przedmiot projektowanej regulacji nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej i nie podlega procedurze notyfikacji w rozumieniu przepisów dotyczących notyfikacji norm i aktów prawnych.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingsowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. Nr 169, poz. 1414, z późn. zm.) oraz § 52 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. poz. 979), projekt został zamieszczony w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny.